

A TANULÁS ÉS A KÖZÖSSÉG KAPCSOLATÁNAK NÉHÁNY KÉRDÉSE

GÁCSER JÓZSEF—FARKAS KATALIN—REISZ BÉLA—VARGA
SÁNDORNÉ

Az 1978-ban bevezetésre került új dokumentum, az általános iskolai nevelés és a oktatás terve következőkben határozza meg nevelésünk célját: „Az általános iskola célja, hogy megalapozza a szocialista ember személyiségének az ismeret — világnézet — magatartás egységében történő kialakítását, a társadalmi műveltség alapvető javainak az életkor lehetőségeit figyelembe vevő feldolgozása útján, építve a fiatalok munkájára, közösségi tevékenységére, tapasztalataira” [1]. E cél megvalósításának egyik alapvető feltétele, a személyiség fejlesztéséhez szükséges optimális feltételeket biztosító fejlett közösségek létrehozása. A közösség-szervezés, a közösség-fejlesztés leglényegesebb tényezője a tevékenység. A tanulók céltudatos tevékenységének legfőbb formája a tanulás, ezért indokolt a közösségi nevelés és a tanítás-tanulás összefüggésének vizsgálata.

Tanulmányunkban a tanulás és a közösség összefüggésének csomópontjait a fejlett tanulóközösség releváns jegyeinek aspektusából közelítjük meg. Mivel jelen munkánk része „A közösségi nevelés határfoka” című tanszéki kutatásnak, ezért eddigi kutatási eredményeink alapján értelmezzük a közösség fogalmának lényegét.

A közösségi nevelés hatékonyságának értelmezését alapvetően meghatározza a rendszerszemlélet érvényesítése.* Az iskolai nevelőközösséget a pedagógusok és a tanulók közösségeinek szerves egységének tekintjük, amit mint nevelési mikrorendszert értelmezzünk. A rendszerszemléletű megközelítés alapján fel kell tárnunk és elemeznünk kell az iskolai nevelőközösség, mint mikrorendszer célját; környezetét; erőforrásait; elemeit, az elemek kapcsolatát, kölcsönhatását; működését, azt a folyamatot, amely a cél érdekében lejátszódik; irányítását; fejlődését, alakulását, eredményességét.

A felvázolt jellemzőket a közösségi nevelés hatékonyságát befolyásoló legfontosabb tényezőknek tekintjük. Véleményünk szerint a tényezők átfogó, többszempon-tú ismerete alapján tervezhető, szervezhető, irányítható a közösségi nevelés fo-lyamata és regisztrálható a közösségi nevelés határfoka.

A mindennapi nevelő-oktató munka, a közösség-szervezés, — formálás gyakor-latában alapvető fontosságú, hogy a közösség kialakítását, fejlesztését irányító pe-dagógus ismerje — a hatékonyságot befolyásoló tényezők mellett — a fejlett tanuló-közösség meghatározó jegyeit.

A tanulóközösség fogalmának meghatározó jegyei:

— a társadalmilag értékes cél;

— kollektív tevékenység, mint a személyiség viszony- és kapcsolatrendszerének alapja és feltétele;

* Megjegyezzük, hogy vizsgálati anyagunk első részét „A közösségi nevelés rendszerszemléleté-nek néhány kérdése és a pedagógusközösség” címmel közzöltük a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei előző évi kötetében.

— a szocialista társadalom szerkezeti alapegysége, társadalmi szervezet, demokratikus önkormányzati egység.

Ezek a meghatározó jegyek röviden a következőket jelentik:

1. A társadalmilag meghatározott cél, amely összhangban van az egyéni célokkal, érdekekkel. A célok tervezése és megvalósítása szoros kapcsolatban áll az adott közösség fejlettségével. A közösségi nevelés hatékonysága érdekében el kell érniük, hogy a közös cél reális, ellenőrizhető és értékelhető legyen.

2. A tanulóközösség célrendszerének megvalósítása feltételezi a társadalmilag hasznos, folyamatos kollektív tevékenység megszervezését. A kollektív tevékenység a személyiség viszonyrendszerei kialakulásának alapja és feltétele. A közösségi kapcsolatok feltárása, irányítása, esetleges korrigálása meghatározó nemcsak a személyiség, hanem a közösség fejlődése szempontjából is. A kollektív kapcsolatok és viszonyulások jellemzői meghatározzák a közösség struktúráját, szervezettségét, összeforrottságát.

3. A közösség társadalmi szervezet, amely összefügg és szervezett kapcsolatot tart a társadalom közösségeivel, összekötő kapocs az egyén és a társadalom között. Szervezettségét úgy biztosítja, hogy létrehozza megfelelő szerveit, funkcióit, amelyek a közösség megbízásából működnek. A fejlett közösség demokratikus önkormányzati egység.

Munkánk további részében a tanulás és a közösség kapcsolatának kérdésével foglalkozunk.

„Tanulásnak tekintendő az elméleti és gyakorlati ismeretek, jártasságok és készségek elsajátítása, a képességek kialakulása, meghatározott viszonyulások, érzelmi és akarati tulajdonságok fejlődése, valamint a magatartás alakulása is” [2]. A tanulás fogalmának tág értelmezése szerint az iskolai tanítási-tanulási folyamat közös célja a tanulók személyiségének fejlesztése, a képességek, az érzelmi és akarati tulajdonságok egységében. *A megismerő tevékenység — a tanulás — csak abban az esetben segíti elő a személyiség sokoldalú fejlődését, ha a tanítási-tanulási folyamat beleépül a nevelési folyamatba.* „Az iskolai nevelőmunka sarkalatos kérdése a nevelési folyamat megszervezése. Úgy kell az iskolai közösség életét alakítani, hogy minden részletével s teljes hatásrendszerével képes legyen a tanulási tevékenység kibontakozását biztosítani” [3].

A tanulás és a közösség kapcsolatát elemezve megállapítható, hogy e fontos kérdésben még nem alakult ki egység a szocialista pedagógiában. Két végletes álláspont vázolható fel. Az egyikre oktatás és tanulmányi centrikusság jellemző. Képviselői többnyire abból indulnak ki, hogy az iskolában alapvető tevékenység a tanulás és a tágran értelmezett tevékenységi terület, illetve az itt elért eredmények döntőek a személyiségfejlődésben, ezeken mérhető le a pedagógus munkájának hatékonysága és társadalmi jelentősége. A másik felfogás hívei közösségre helyezik a hangsúlyt: a közösségi értékek, a mozgalmi aktivitás kibontakozását tartják elsőrendű feladatnak és nem értékelik kellőképpen a tanítás-tanulás szerepét a közösségi ember nevelésében [4].

Véleményünk szerint a kérdést a *tanulás és a közösség összefüggésében* kell felvetni, mert a tanulás és a közösség természetes egységben jelentkezik, „... egymást áthatják, kölcsönösen befolyásolják” [5].

A tanulás és a közösség kapcsolata, viszonya, összefüggése több szempontból elemezhető. A viszonylag kisszámú, vonatkozó szakirodalomból a következő legjellemzőbb megközelítési módok emelhetők ki:

— A közösségi nevelés megvalósításának lehetőségeit vizsgálja H. STOLZ és G. SCHOLZ az oktatás folyamatában. H. STOLZ az *oktatás hatékonysága* szempontjából

elemzi az oktatási és nevelési folyamat kapcsolatát. A következőket állapítja meg: ha az oktatást nem tekintjük kollektív folyamatnak és nem alakítjuk ki a közösségi zösségi nevelés folyamataként, nem lehet az oktatás hatékonyságát javítani [6]. H. STOLZ az oktatást a nevelés legfőbb területének tekinti.

— G. SCHOLZ abból az alapvető tényből indul ki, hogy a közösség döntő nevelési eszköz, „... hogy tagjainak ideológiai felkészültsége, mint a társadalom követelményeinek közvetítője hat és hogy a közösség a magatartás közvetlen szabályozásának egyik fontos tényezője következik az, hogy a közösség egyik jelentős funkciója, amelyet a tanításban betölt, kihat mind a nézetek, meggyőződések alakulására, mind a magatartás szabályozására. Ez a funkció abban áll, hogy a tanításban az osztályközösség a szocialista nevelési és oktatási célnak megfelelően céltudatosan befolyásolja az egyes tanulók nézeteit, meggyőződését és magatartását” [7]. G. SCHOLZ a *tanulóközösség — mint nevelési eszköz* — hatékony alkalmazásának nehány lehetőségét vizsgálta az oktatás folyamatában.

Mindkét szerző rámutat a tanítás-tanulás és a közösségi nevelés egységére, hangsúlyozva a kölcsönös feltételezettséget. A tanítás-tanulás hatékonyságát jelentősen befolyásolja az adott közösség fejlettsége, tehát a közösség hatékony nevelési tényező, ugyanakkor a tanítási-tanulási folyamat, annak tartalma; szervezeti- és munkaformái; módszerei szintén befolyásoló tényezők a közösségi nevelés hatékonysága szempontjából.

— A külföldi és a hazai szakirodalomban is találkozhatunk az *oktatott tananyag és a közösségi nevelés kapcsolatának* kiemelésével. G. SCHOLZ szerint az oktatási tananyag nevelési lehetőségeit oly módon kell használnunk, hogy például a társadalom, a közösség és az egyén kapcsolatának ismereteit, a szocialista közösségi munkát, a szocialista emberközösség szerepét nem elegendő csak elmagyarázni, hanem az osztály konkrét helyzetére is kell vonatkoztatnunk [8].

— A tanítás-tanulás *munkaformáinak* jellemzésével értékes anyagot, rendszerezést ad M. NÁDASI M. Az egyes munkaformák elemzésének szempontjait a tanítási-tanulási és a nevelési folyamat köré rendezi. A tanulással kapcsolatban vizsgálja:

- a tanulók részvételét a tanulási folyamatban;
- az elérhető tanulmányi eredmények megoszlását a gyerekek körében;
- a tanulók érdekltségének milyenségét a tanulásban;
- a gyerekek kapcsolatát a megoldandó tanulmányi feladattal;
- a tanulás szociális körülményeit.

A frontális, az individualizált, a csoportmunka, valamint a kollektív irányultságú személyiségfejlődés összefüggésének elemzése jelentősen gazdagítja a tanulás és közösség összefüggéseire vonatkozó ismereteinket [9]. A munkaformák közül BÁBOSIK ISTVÁN és NÁDASI MÁRIA a *csoportmunka, mint kollektív munkaforma személyiségformáló hatását hangsúlyozzák*. Ugyanakkor FÁBIÁN ZOLTÁN kandidátusi disszertációjában sajnálattal állapítja meg: „Tényekkel igazolható, hogy a tanulási tevékenység közösségi irányultsága iskolánkban ma sem jut érvényre. Nagyon kevés azon alkalmazószáma, amikor a tanulócsopori mintközösség old meg tanulási feladatokat” [10].

— Több szerző rámutat a *korszerű óravezetés*, a tanítás-tanulás módszerei és a közösség fejlődése közötti kapcsolatra. „A korszerű óravezetés a kollektíva erejének fejlesztésére is törekszik: a közösen végzett munka közben lehetőség nyílik a konzultatív segítségre, tanácsadásra, a kollektív tapasztalatszerzésre” [11]. A beszélgetés, a vita, az ellenőrzés és értékelés szerepéről szól G. SCHOLZ [12]. J. P. RUPPERT, a szabad osztálybeszélgetés fontosságát hangsúlyozza a közösségi nevelés szempontjából [13].

— A. T. KURAKIN—L. I. NOVIKOVA, a közösségi nevelés ismert kutatói a *közösségi kapcsolatok* alakulása szempontjából vizsgálják a tanulási tevékenységet. Megállapítják, hogy a gyermek céltudatos tevékenységének legfőbb formája a tanulás. Véleményük szerint a társadalmi tapasztalatok oktatás útján történő gyűjtése nem eléggé hatékony, illetve lebecsüljük a gyermekek közösségi érintkezésének lehetőségeit a megismerési folyamatban [14].

— A tanulás fogalmának tág értelmezése alapján GÁSPÁR LÁSZLÓ „A közösségi tevékenységre épülő nevelési folyamat” című munkájában a közösség és tanulás kapcsolatát elemezve a következőket fogalmazza meg: „Tágabb értelemben a közösség valamennyi tevékenysége tanulás” [15].

A közösség és a tanulás kapcsolatának fenti értelmezése alapján megállapítható, hogy a *tanítás-tanulás folyamata* nagyon sok *lehetőséget nyújt a közösség és ezen keresztül a személyiség fejlődésére. Az egyes tantárgyak tartalma, korszerű pedagógiai technológia* (korszerű eljárások, módszerek, eszközök, szervezeti és munkaformák) *alkalmazása lehetővé teszi:*

- valamennyi tanuló komplex fejlesztését, közösséggé formálását;
- közösségi viszonyulások, kapcsolatok kialakulását, fejlesztését;
- igazi szociálpszichológiai légkör teremtését;
- a tanulói aktivitás kibontakozását;
- a tanulók tipikus, társadalmilag meghatározott tulajdonságai és önálló egyéniségének kibontakozását.

Véleményünk szerint — a fenti megállapítások fontosságát hangsúlyozva — a közösség és a tanulás összefüggéseinek problematikáját célszerű a *közösség fogalmának lényeges jegyei* alapján megközelíteni. A tanítás-tanulás részére a nevelésnek: „... tudás elsajátíttatása által történő nevelés” [16], ezért a *tanulási tevékenység megtervezésénél, megszervezésénél, irányításánál feltétlen a közösségi nevelés céljából kiindulva, a fejlett tanulóközösség ismérveit figyelembe véve kell terveznünk és irányítanunk a tanítás-tanulás folyamatát.* E megközelítés azt jelenti, hogy a tanítás-tanulás egyik alapvető eszköze és lehetősége a közösségi célok megfogalmazásának, a „célrendszer” gazdagításának; a kollektív tevékenységek szervezésének, amely alapját képezi a közösségi viszonyulások kialakulásának, s végül lényeges a tanítás-tanulás a tanulói önkormányzat fejlődése szempontjából. A kiemelt, a közösséget alapvetően determináló jegyek ismerete teszi lehetővé, hogy a tanítás-tanulás folyamatát tudatosan beépítsük a nevelés folyamatába. Ha a pedagógus nem ismeri a közösség azon lényeges jegyeit, amelyek elérésére törekszik nem valósulhat meg a tudatos közösség-szervezés és fejlesztés, figyelembe véve a személyiség és közösség fejlesztésének kölcsönös feltételezettségét.

A tanulás és a közösség kapcsolata egy vizsgálat tükrében

Tanulmányunk további részében bemutatjuk a tanszéki kutatás jelenlegi szakaszának vázlatos tervét, s ebből emeljük ki a tanulás és a közösség kapcsolatára vonatkozó vizsgálati anyagunkat.*

* A 6. sz. kutatási főirányhoz tartozó tanszéki kutatás elővizsgálatait két általános iskolában végezzük. Szegeden a Zrínyi Ilona Általános Iskolában (igazgató Lábodi Lászlóné) és Hódmezővásárhelyen Ságvári Endre Általános Iskolában (igazgató Vörös Géza). A részt vevő tanulók száma: Zrínyi Ilona Általános Iskola 237 tanuló, Ságvári Endre Általános Iskola 222 tanuló. Mindkét iskolában 5—8. osztályig két-két párhuzamos osztály.

A VIZSGÁLAT VÁZLATOS TERVE

Információforrás	Az információ tartalma	A vizsgálati módszer, eszköz, feldolgozás módja
Iskolaigazgatók	Az iskolaközösség (pedagógus- és tanulóközösség) jellemzése; a közösség ismérvei alapján.	Szempontrendszer összeállítása. Dokumentumelemzés.
Osztályfőnökök	Az osztályközösség fejlettségének jellemzése. A közösség ismérvei alapján.	Szempontrendszer összeállítása. Dokumentumelemzés. Beszélgetés.
Az egyes tanulók	Tanulói vélemények az osztályközösség céljairól, a kollektív munkájáról, az önkormányzati szervek működéséről a tanulás és közösség szempontjából. Az osztályközösséghez viszonyulás a közösség ismérvei alapján.	1. sz. kérdőív A rész az adatok osztályonkénti összesítése. Beszélgetés. Attitűdskála 1. sz. kérdőív B rész.

Az osztályközösség fejlettségét a közösség ismérvei alapján, az osztályfőnöki és a tanulói vélemények alapján vizsgáltuk. Az osztályfőnöki vélemények közül kiemeljük a közös célt. A kitűzött közös célokat a következőképpen tipizáltuk: a közösség szervezésével, a közösségi étellel; a közös programok, tevékenységek megtervezésével, végrehajtásával; az úttörőszervezettel, az önkormányzati szervek munkájának segítségével; a tanulmányi munkával, a tanulmányi eredménnyel, a tanulással; és egyéb nevelési feladatok megoldásával kapcsolatosak. (Minden típusban külön vettük számba azokat, amelyeket a pedagógus, illetve a tanulók kezdeményezésére tűzött maga elé a közösség.)

A tanulmányi munkával, a tanulmányi eredmények, a tanulással kapcsolatos közös célok:

a) Pedagógus kezdeményezésére:

- Mindenki képességeinek megfelelően tanuljon (Z. 5. a; S. 6. b; S. 6. d)
- Olvasással, jó szabadidő programmal önművelés fejlesztése (Z. 5. a)
- Az osztály minden tanulójánál a bukás elkerülése (Z. 5. b)
- A tanulás a legfontosabb munka számunkra (Z. 6. a)
- Végezzük el együtt a felső tagozatot! (Z. 7. b)
- Segítsük egymást a tanulásban! (Z. 8. b)
- Szaktanterem patronálása (S. 7. a)
- Rajzpályázaton, tudományos-technikai seregszemlén való részvétel (S. 7. a)
- A tanulmányi és munkafegyelem megszilárdítása (S. 8. b)

b) Tanulók kezdeményezésére:

- Benevezés „A bukás mentes őr” akcióba (Z. 5. a; Z. 6. a)
- Minden tanuló legalább 10 könyvet olvasson el a tanévben!
- Minél jobb tanulmányi eredmény elérése! (Z. 5. b)
- Bukás mentesen végezzük el a tanévet! (Z. 6. b; Z. 7. b)
- Rendszeresen olvassunk! (Z. 8. b)
- Segítsük egymást a tanulásban! (S. 5. d; S. 7. a)

- Tanulmányi kirándulás szervezése (S. 6. b)
- Minden tanuló vegyen részt legalább egy szakkör munkájában! (S. 6. b)
- Hozzunk létre tanulópárokat, segítsük a gyengébb tanulókat! (S. 7. a)
- Legyen több könyvtári tag! (S. 7. a)

A bemutatott tanulókkal kapcsolatos közösségi célok — a már említett — közösség és tanulás szoros, egymást feltételező kapcsolatát igazolják. A tanulási tevékenység céljai egyben az osztályközösség céljai is, a tanulás elősegíti a közösség fejlődését, ugyanakkor a fejlett közösség hatékonyabb nevelési tényezőt jelent a tanítás-tanulás eredményessége szempontjából. A közösség fejlődését jelezheti az a tény, ha nő a tanulói kezdeményezés alapján megfogalmazott közösségi célok mennyisége, s azok megvalósítása értékes közösségi tevékenységet eredményez.

A tanulói vélemények közül bemutatjuk az osztályközösséghez való viszonyulás azon jellemzőit, melyek a tanulásra vonatkoznak. Az attitűdskálában szereplő értékelő megállapítások összegyűjtésénél arra törekedtünk, hogy ezek a megfogalmazott közösség ismérvekhez — a tanulmányi munka nézőpontjából — kapcsolódjanak.

Az 1. és 2. sz. összesítő táblázatban tíz kijelentéssel való egyetértést mutatunk be.

Kijelentés	Oszt. (össz. %)	Teljesen megegyezik	Talán így van	Részben	Egész más a véleménye	Nincs véleménye	Nem válaszolt
Szorgalmasan kell tanulni, hogy az osztály tanulmányi eredménye jobb legyen (10)	5. o.	94,1	1,6	2,5	0,9	0,9	—
	6. o.	91,5	4,2	2,6	—	1,7	—
	7. o.	70,4	5,7	21,9	1,0	1,0	—
	8. o.	60,3	11,2	22,4	6,1	—	—
Meg kell dorgálni azt, aki tanulmányi eredményével rontja az osztály eredményét (11)	5. o.	42,4	13,6	13,6	21,1	8,5	0,8
	6. o.	21,4	17,9	32,5	26,5	1,7	—
	7. o.	26,7	16,2	26,7	22,8	10,6	—
	8. o.	35,3	17,2	22,5	20,7	4,3	—
Az osztályban azokat becsülöm, akik szorgalmasan tanulnak (12)	5. o.	52,5	10,2	22,0	13,6	—	1,7
	6. o.	37,6	12,0	37,6	10,3	2,5	—
	7. o.	39,0	9,5	30,5	19,1	1,9	—
	8. o.	42,3	10,3	36,2	7,8	3,4	—
A jó közösség tagjai elvárják egymástól, hogy mindenki képességeinek megfelelően tanuljon (20)	5. o.	87,3	2,5	5,9	2,5	0,9	0,9
	6. o.	83,0	6,8	6,8	1,7	1,7	—
	7. o.	72,4	12,3	12,4	2,9	—	—
	8. o.	78,5	13,8	6,9	—	0,8	—
Az iskolai tevékenységek közül legfontosabb a tanulmányi munka (15)	5. o.	78,0	6,8	10,2	0,8	2,5	1,7
	6. o.	58,1	12,0	27,4	—	2,5	—
	7. o.	62,0	16,2	16,2	5,6	—	—
	8. o.	53,5	12,1	19,0	2,6	1,8	—

1. sz. összesítő táblázat (I. B. 10., 11., 12., 20., 15. kijelentés)

Kijelentés	Oszt. (össz. %)	Teljesen megegyezők	Talán így van	Részben	Egész más a véleménye	Nincs véleménye	Nem válaszolt
A közösség minden tagja érezzen felelősséget osztálytársai tanulmányi eredményeiért (17)	5. o.	53,5	13,6	22,0	5,9	2,5	2,5
	6. o.	66,7	11,1	12,0	6,8	3,4	—
	7. o.	46,7	11,4	20,0	12,4	9,5	—
	8. o.	38,8	32,8	19,8	3,4	5,2	—
Az osztály jó hírneve tanulásra ösztönöz, serkent (18)	5. o.	79,6	8,5	7,6	0,9	2,5	0,9
	6. o.	56,4	22,2	13,7	3,4	4,3	—
	7. o.	44,8	12,4	28,6	5,7	8,5	—
	8. o.	47,4	18,9	25,9	5,1	2,7	—
A tanulásban egyáltalán nem befolyásol, hogy mennyiben járulok hozzá az osztály sikereihez (19)	5. o.	11,0	11,9	6,8	64,4	3,4	2,5
	6. o.	10,2	6,8	18,8	55,6	8,6	—
	7. o.	11,4	17,1	17,2	31,4	22,9	—
	8. o.	10,3	17,2	24,1	39,7	8,7	—

Kijelentés	Oszt. (össz. %)	Teljesen megegyezők	Talán így van	Részben	Egész más a véleménye	Nincs véleménye	Nem válaszolt
Osztálytársaimnak semmi köze a tanulmányi eredményeimhez (14)	5. o.	13,6	6,8	33,3	52,5	5,9	0,9
	6. o.	6,8	16,2	28,2	44,5	4,3	—
	7. o.	14,3	14,3	22,8	42,9	5,7	—
	8. o.	10,3	19,0	37,0	30,2	3,5	—
A közösségnek segítséget kell nyújtania tanuljon (21)	5. o.	77,2	5,1	7,6	2,5	—	7,6
	6. o.	81,2	7,7	8,5	0,9	1,7	—
	7. o.	68,6	7,6	18,1	2,9	2,8	—
	8. o.	76,7	12,1	6,9	2,6	1,7	—

2. sz. összesítő táblázat (l. B. 17., 18., 19., 14., 21. kijelentés)

A 10. sz. kijelentés az egyén és a közösség érdekének azonosságát fejezi ki. A tanulás motivációja ebben az esetben alapvetően kollektív jellegű. A tanulók véleményei ezt igazolják. Az értékítélet teljes elfogadása osztályonként azonban differenciálódik, a százalékkérték legnagyobb az 5. osztályokban, majd a 6., 7. és 8. osztályokban fokozatosan csökken. Ez a tendencia valószínű a pályaválasztással, a továbbtanulással van kapcsolatban.

Míg a 10. sz. kijelentést a tanulók többsége elfogadja, ugyanakkor nem ilyen egységes a vélemény azokkal szemben, akik nem segítik elő az előbbi közös cél, a tanulmányi eredmény javulását. Hogy mennyire helytálló a tanulók véleménye a 11. sz. kérdés megítélésében, feltétlen ismerni kellene az egyes tanulók „gyenge” tanulmányi eredményének okait.

A 12. sz. kijelentés a tanulókat meghatározott kritérium (szorgalom) alapján értékeli. A „szorgalmas tanulás” csak egyik jellemzője a tanulói személyiségnek. A személyiség értékelésénél a kognitív, a szomatikus, az affektív, a konatív és a szociatív tulajdonságok is lényegesek. Ezzel magyarázható a teljesen megegyező, részben megegyező, s a nemleges válaszok százalékos megoszlásának alakulása.

Az iskolai tevékenységek közül a 15. sz. kérdés kiemeli a tanulást, mint a legfontosabb iskolai tevékenységet. Legfontosabb tevékenységnek tekinti az 5. osztályos tanulók 78%-a, de ez a pozitív értékítélet jelentős csökkenést mutat a 6. és 8. osztályokban. Az okok feltárása sokoldalú elemzést igényel.

A tanulás serkentésével, ösztönzésével kapcsolatos 18. és 20. sz. kijelentésre adott válaszok arra hívják fel a figyelmet, hogy bár a különböző fejlődési szakaszokban törvényszerű, és más motívumok készítetik a tanulókat tanulásra a közösség tanulásra ösztönző funkcióját tudatosabban kell érvényre juttatnunk. Annak ellenére, hogy a tanulók 80%-a egyetért a 20. sz. kijelentéssel! (A jó közösség tagjai elvárják egymástól, hogy mindenki képességeinek megfelelően tanuljon.) az 5. osztálytól csökken azoknak a száma, akiket — saját megítélésük szerint — az osztály jó hírveve tanulásra serkent. Az 5. osztályban a tanulók közel 80%-a, míg 7. osztályban 44,8%-a, 8. osztályban 47,4%-a tartja az osztály jó hírnevét tanulásra ösztönzőnek. A tanulás motívumával foglalkozó elméleti munkákban egyre határozottabban kirajzolódik az a meggyőződés, hogy a tanulást sok tényező motíválja. A közösségi nevelés hatékonysága szempontjából döntő fontosságú ezek közül a közösségi motívumok feltárása, rendszerezése és ez alapján ezek alkalmazása.

Örvendetes az a tény, hogy a tanulók átlagosan 70%-a teljesen egyetért azzal, hogy a közösségnek segítséget kell nyújtania abban, hogy mindenki jól tanuljon. (21. kijelentés) Csökken viszont azoknak a száma, akik szerint az osztálytársak felelősek egymás tanulmányi eredményéért. A 6. osztályosok 66,7%-a, a 8. osztályosoknak pedig mindössze 38,8%-a viszonyul egyetértően a 17. kijelentéshez.

Ismeretes, hogy a felelősség tartalmát, formáit az élethelyzetek, a társadalom életében betöltött funkciók szabják meg. Az iskolai felelősségre nevelés a tanulót alkalmassá kell hogy tegye a felnőttkori felelősségvállalásra, ezért sem lehetünk elégedettek a fenti eredményekkel.

A tanulmányunkban szereplő kijelentések között két „negatív” tartalmú van. (14. sz. és 19. sz.) Arról, hogy az osztálytársaknak semmi köze a tanulmányi eredményhez az 5. osztályosok 52,5%-ának, a 6. osztályosok 44,5%-ának, a 7. osztályosok 42,9%-ának, a 8. osztályosok 30,2%-ának „egész más a véleménye”. A számok azt tükrözik, hogy csökken azoknak a száma, akik nem fogadják el ezt a kijelentést. Hasonló tendenciát olvashatunk ki a 19. sz. kijelentésre vonatkozó táblázatból is. Mindkét kijelentésnél természetesen szükséges a választás motívumainak feltárása.

Összegzésül szeretnénk hangsúlyozni jelenlegi vizsgálatunk — így ennek egy rész kérdést bemutató tanulmányunk — helyzet- és problémafeltáró jellegét, illetve azt, hogy ez a munka egy nagyobb vizsgálat részanyaga. Két általános iskola 16 osztályfőnökétől és 459 tanulójától kértünk információt, ezek alapján fogalmaztunk meg néhány, tisztázásra váró kérdést, összefüggést. A vizsgált téma természete olyan, hogy az eredmények a feltárt problémák komplex, többszemponú megközelítése nélkül csak részben hasznosíthatók a nevelési gyakorlatban.

Kutatómunkánk későbbi szakaszában a feltárt — és részben bemutatott — helyzetkép alapján az osztályfőnökökkel együttműködve „fejlesztési programot” dolgozunk ki és nyomkövetjük ennek realizálását. A nevelőmunka eredményességét, a közösségi nevelés hatékonyságát befolyásolja az, hogy az iskolavezetés, a pedagógusközösség mennyire ismeri fel az adott iskola, az adott osztály fejlesztésének

helyi, sajátos körülményeit, lehetőségeit. Véleményünk szerint helyzet és probléma-feltáró vizsgálatunk hozzájárul ahhoz, hogy a két iskola pedagógusai nevelőmunkájukat a központi, általánosan érvényes törvények, rendeletek, útmutatók szellemében, de a helyi körülmények, fejlettségi szint és sajátos viszonyok között eredményesebben végezzék.

IRODALOM

- [1] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. I. kötet, 1978. 13. o.
- [2] Uo. 18—19. o.
- [3] PETRIKÁS ÁRPÁD: Nevelés és önnevelés a serdülőknél. Debrecen 1969. Acta Pedagogica Debrecina 50. 3. o.
- [4] HUNYADI GYÖRGYNÉ: Gondolatok a tanulás és a közösség kapcsolatáról. = Úttörővezető 1977. 1. 6. o.
- [5] Uo. 6. o.
- [6] STOLZ, H.: A közösségi nevelés megvalósítása az oktatásban. = Pädagogik, 1970. 6. 531—542. o. D 19 726
- [7] SCHOLZ, G.: A tanulóközösség hatékony alkalmazása az oktatásban. = Pädagogik, 1971. 1. 131—143. o. D 30 116.
- [8] Uo. ford. 4. o.
- [9] M. NÁDASI MÁRIA: Az oktatási és a nevelési folyamat egysége a tanítási órán. = Vizsgálatok a nevelés-oktatás korszerűsítésével kapcsolatban. Bp. 1977. Tankönyvkiadó, 55—72. o. (Pedagógiai Közlemények 18.)
- [10] FÁBIÁN ZOLTÁN: Közvetett irányítású együttes tevékenységformák az alsó tagozati tanítási órán. Kandidátusi értekezés tézisei. = Pedagógiai Szemle, 1975. 11. 1037. o.
- [11] VIDA JÓZSEFNÉ: Egy tanítási óra „mikrofotója”. = Az elmélet és a gyakorlat egységében. Bp. 1976. Tankönyvkiadó 11—71. o. (Pedagógiai Közlemények 17.)
- [12] SCHOLZ, G. i. m.
- [13] RUPPERT, J. P.: Az oktatás lefolyása. (Pataki Ferenc szerk: Pedagógiai szociálpszichológia. Bp. 1976. Gondolat Kiadó, 577—588. o.
- [14] KURAKIN, A. T.—NOVIKOVA, L. I.: A kommunista nevelés problémái. = Szovjetszkaja Pedagogika 1970. 10. 96—106. o. D 19 770.
- [15] GÁSPÁR LÁSZLÓ: A közösségi tevékenységre épülő nevelési folyamat. Tanulmányok a neveléstudományok köréből 1967. Bp. 1968. Akadémiai Kiadó 85. o.
- [16] ÓROSZ SÁNDOR: A tananyag elemzése. Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém, 1977 4. o.

EINIGE FRAGEN DER BEZIEHUNGEN DES LERNENS UND DER GEMEINSCHAFT

JÓZSEF GÁCSER, KATALIN FARKAS, BÉLA RIES UND JÚLIA VARGA

Die Verfasser untersuchen einige Fragen der Beziehungen von Lernen und Gemeinschaft auf- und der Kriterien der Gemeinschaft. Die Studie ist das eine Teil-Thema der Lehrstuhlforschung „Effektivität der Gemeinschaftserziehung“. Von dem Beziehungen zwischen dem Lernen und der Gemeinschaft — dem Kollektiv — wird festgestellt, dass die Wirksamkeit von Lehren- und Lernen weitgehend beeinflusst wird vom Entwicklungsgrad der jeweiligen Gemeinschaft, aber auch vom Lehren-Lernen-Prozess bzw. dessen Inhalt; die Gestaltung der modernen pädagogischen Technologie (moderne Verfahren, Methoden, Mittel, organisatorische und Arbeitsformen) beeinflusst die Wirksamkeit der Gemeinschaftserziehung. Dieses Problem wird auch anhand der in zwei Grundschulen durchgeführten empirischen Untersuchungen analysiert.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СВЯЗИ УЧЁБЫ И КОЛЛЕКТИВА

ЙОЖЕФ ГАЧЕР—КАТАЛИН ФАРКАШ—БЕЛА РИС—ШАНДОРНЭ ВАРГА

Авторы настоящей работы на основе отличительных признаков коллектива рассматривают некоторые вопросы связи учёбы и коллектива. Работа является одной из подтем главной темы исследования кафедры педагогики «Степень эффективности коллективного воспитания». Говоря о связи учёбы и коллектива, авторы настоящей работы утверждают, что на эффективность обучения и учёбы значительное влияние оказывают степень развитости данного коллектива, процесс и содержание обучения; формирование современной педагогической технологии (современных методов, приёмов, средств, форм организации и работы) оказывает влияние на эффективность коллективного воспитания. Эта проблема рассматривается авторами на материале эмпирических исследований, проведённых в двух восьмилетних общеобразовательных школах.